

Samverkan med elevfokus

– En förstudie om förutsättningar för nyanlända elevers lärande

TEXT Helena Bergmark, projektledare Ifous

En nyckel till framgång när det gäller arbete kring nyanlända elever är samverkan, något som fem svenska kommuner har tagit fasta på. Som medlemmar i det oberoende forskningsinstitutet Ifous har de gått samman och genomfört en förstudie för att studera förutsättningar för att åstadkomma en välfungerande och inkluderande organisation och undervisning för nyanlända elever. Resultatet av förstudien visar på ett stort engagemang men också på tydliga utvecklingsbehov för samtliga nivåer inom skolans organisation.

Forskning och erfarenhet visar på ett antal framgångsfaktorer som gynnar förutsättningarna för nyanlända elevers lärande, men hur når vi dit? För att klargöra inriktning och vägval i arbetet framåt är det viktigt att veta varifrån man utgår. Med syfte att teckna en bild av nuläget i sina egna verksamheter gick fem kommuner samman för att via Ifous – Innovation forskning och utveckling i skola och förskola – genomföra en förstudie. Den genomfördes hösten 2015 av Gilda Kästen Ebeling och Tore Otterup, som båda länge arbetat med och forskat om förutsättningar för nyanlända elever.

Framgångsfaktorer som utgångspunkt

Den heterogenitet som finns i skolan idag förutsätter medvetna satsningar inom en rad områden. Det är inget nytt att arbeta med nyanlända elever i vårt land, men situationen har den senaste tiden accentuerats på grund av det stora antalet barn och unga som har anlänt, med eller utan sina familjer. De frågor som aktualiseras i och med att svensk skola nu står inför denna utmaning blottlägger behov av förändring som gäller allas elevers förutsättningar.

Att de barn och unga som kommer till Sverige introduceras och förs vidare i ett modernt skolsystem som har förmågan att skapa inkluderande lärmiljöer för alla är grundläggande för att lyckas med utbildningens uppdrag.

Många faktorer påverkar de nyanlända elevernas möte med det nya landet och skolan. Språkliga, kunskapsmässiga och kognitiva egenskaper samt psykosociala, hälsomässiga och sociokulturella aspekter, påverkar alla varandra. Skolan är en arena där dessa perspektiv möts och ett holistiskt perspektiv på utvecklingsarbetet är därför en nyckel till framgång.

Den genomförda förstudien har tagit avstamp i ett antal strategier, som utifrån samlad forskning inom området,

som bland annat sammanfattas av Skolverket och Skolinspektionen, banar väg för en bra skolgång för nyanlända elever:

- En samsyn i förhållningssätt där all personal har kunskap och kompetens om nyanlända elevers lärande samt tar ett gemensamt ansvar för att organisera för helheten kring eleverna.
- Huvudmän och skolor har tydliga riktlinjer för organisation och mottagande av nyanlända elever och utbildning för nyanlända elever samt strategier för kompetensutveckling.
- En inledande bedömning genomförs av elevens kunskaper och erfarenheter och undervisningen planeras och genomförs utifrån det bedömningen visar om elevens förutsättningar och behov.
- Ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i ämnesundervisningen av alla lärare så att de nyanlända eleverna ges möjlighet att utveckla ämneskunskaper och språk parallellt.
- Kvalificerad andraspråksundervisning.
- Modersmålsundervisning. Forskning ger stöd till modersmålsundervisning utifrån flera aspekter bland annat modersmålets betydelse för elevers identitetsutveckling och modersmålet som verktyg för utveckling och lärande.
- De nyanlända eleverna ges studiehjälp på modersmålet utifrån individuella behov och förutsättningar som ett redskap för att kunna

tillgodogöra sig skolans undervisning på svenska och relatera den till de kunskaper eleven har med sig.

- Ett interkulturellt förhållningssätt och kunskap i mångkulturella frågor.
- Positiv och aktiv samverkan med vårdnadshavare och det omgivande samhället. En tillitsfull kontakt ger förutsättningar för att eleven både ska trivas och nå resultat i skolan.

Behov av kunskapsförstärkning på alla nivåer

I de kommuner som medverkat i förstudien finns en påtaglig medvetenhet om behov och nytta av att satsa på medarbetarnas kompetensutveckling. Lika medvetna är de intervjuade personerna om att det finns områden inom den egna organisationen som behöver utvecklas och/eller förbättras.

Utifrån den analys av svaren från kommunernas förvaltningschefer och rektorer som förstudiens författare har gjort identifieras ett antal områden där det finns behov av att förstärka och utveckla verksamheten och arbetet på alla organisationsnivåer – förvaltningsnivå, skolnivå, i lärolaget och i klassrummet.

I anslutning till kompetensutveckling behöver både skolledare och lärare diskutera hur de kan omforma sina arbetssätt för att anpassa dem till den nya situationen. Det är viktigt att fortsätta arbeta fram en organisatorisk modell som underlättar och gynnar arbetet med uthållighet och systematik. Detta utvecklingsarbete bör fokusera på hur organisationen kan skapa utrymme i verksamheten för flexibla och individuella lösningar, så att alla elever kan mötas och utmanas utifrån sina förutsättningar och behov.

För förvaltnings- och skolledningsnivå rekommenderas kompetensförstärkning angående:

- Holistiskt perspektiv i skolan (hälsofrämjande aspekter, interkulturell pedagogik osv.)
- Interkulturellt ledarskap och förhållningssätt
- Inkluderande lärmiljöer ur ett interkulturellt perspektiv

Kunskapsförstärkning på skolnivå rekommenderas angående:

- Kunskaper om socioemotionellt stöd inom pedagogiska ramar
- Kunskaper om elever med svåra upplevelser och trauma
- Förhållningssätt till nyanlända elever och föräldrar
- Kunskaper om föräldrasamverkan

De språkliga och språkutvecklande aspekterna är bland de viktigaste att beakta i nyanlända elevers undervisning. Det är avgörande att alla lärare, inte bara lärare i svenska som andraspråk, har förståelse och kunskap i språkutvecklingsprocessen. Förstudien rekommenderar därför kompetensutvecklande insatser riktade till skolledning och samtliga lärare och pedagoger om:

- Andraspråksutveckling och utveckling av flerspråkighet
- Vad en språkutvecklande ämnesundervisning innebär
- Undervisning av elever med ingen eller liten skolbakgrund, alfabetisering etc.
- Förhållningssätt till flerspråkiga elever

Gemensam FoU-satsning planeras

Förstudien var avsedd som ett underlag för diskussion om – och inriktning på – fortsatt samarbete. Diskussionerna har lett fram till att ett tiotal kommuner nu tillsammans med Ifous planerar gemensamma forsknings- och utvecklingssatsningar med temat förutsättningar för nyanlända elever i skolan. Det är öppet för fler kommuner/skolhuvudmän att vara med i det gemensamma arbetet.

De som deltar i planeringsarbetet söker öka sin förståelse och finna praktiska lösningar genom att långsiktigt arbeta med sådant som annars tenderar att stanna vid den akuta situationen. De delar också en önskan om ett bättre kunskapsunderlag om frågor kring förutsättningar nyanlända elever i den svenska skolan, såväl på lokal som på nationell nivå. Ambitionen är att utvecklingsarbetet ska bli verksamt på kort sikt och samtidigt hållbart på lång sikt. Viktigt är också att fokusera på implementering och vidareutveckling av befintlig kunskap, inkludera utveckling på alla nivåer/funktioner i organisationen, bygga på samverkan och – inte minst – ha ett grundläggande elevfokus.

⇒

Kort om Ifous

Ifous – Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola – är ett fristående forskningsinstitut. Ifous är en medlemsdriven organisation som i dagsläget har ca 170 medlemmar, främst kommunala och fristående skolhuvudmän. Med utgångspunkt i medlemmarnas behov och önskemål driver Ifous forsknings- och utvecklingsarbeten inom skola och förskola.

Visionen är att minska gapet mellan forskning och praktik för att förbättra barns och ungas lärande. Resultatet av ett arbete genom Ifous ska märkas i klassrummet och i elevers motivation och kunskap.

Under våren 2016 arbetar Ifous tillsammans med medlemshuvudmän med att utarbeta en forsknings- och utvecklingsstrategi inom arbetet med förutsättningar för och organisation kring nyanlända elever.

Läs mer om Ifous på www.ifous.se

Information om det nya FoU-programmet finns på www.ifous.se/nyanlanda

På samma sida finns dessutom hela förstudien att ladda ner.




Möta barn på flykt Enkel handbok för alla

STÖRRE KUNSKAP KRÄVS I MÖTET MED BARN PÅ FLYKT

Hur möter man ett barn som är på flykt? Som har svåra upplevelser bakom sig, och är i kris? Hur kan man främja barnets hälsa och motverka stress? UNICEF Sverige och barnläkaren Lars H Gustafsson ser ett behov av ökad kunskap och har tillsammans tagit fram en handbok till alla volontärer och personal runt om i landet som behöver stöd i arbetet med barnen.

Ett ökande antal barn har anlänt till Sverige på senare tid. Under 2015 kom drygt 70.000 asylsökande barn, antingen ensamma eller tillsammans med sina föräldrar. Många människor har på kort tid blivit engagerade i mottagandet av barnen – det handlar till exempel om volontärer, personal på boenden, gode män och personal inom skolan och hälso- och sjukvården.

Det är till dem som UNICEFs nya handbok Möta barn på flykt vänder sig. Den innehåller enkla tips, som var och en kan tillämpa.

— Vi ser att behovet är mycket stort nu eftersom det finns många nyanställda och oerfarna som behöver

konkreta råd och vägledning i mötet med barn på flykt, säger Christina Heilborn, programchef vid UNICEF Sverige.

— Det handlar till exempel om att kunna upptäcka risksituationer och veta vart man ska vända sig om ett barn får illa eller behöver professionell hjälp.

Handboken tar upp en rad frågor som uppstår redan i det allra första mötet med barnet. Vad kan man som medmänniska göra när man närmar sig ett barn i kris? Hur arbetar man med en tolk? Hur upptäcker man sjukdom och stress? Undernäring, bristsjukdomar och karies är vanligare hos barn på flykt än hos andra barn. Tillsammans med de svåra upplevelser som barnet har bakom sig ökar det risken för både fysisk och psykisk ohälsa.

— Men det är också viktigt att identifiera de så kallade friskfaktorerna, alltså de positiva krafter som finns inom varje barn och i barnets omgivning, säger barnläkaren Lars H Gustafsson.

— Här finns ny forskning som kan ge både volontärer och anställd personal viktiga verktyg för att möta de här sårbara barnen på rätt sätt.

Boken ger också en översikt av de svenska lagar som gäller barn på flykt och vilka rättigheter som de har. Har alla barn till exempel rätt till sjukvård, var och när får man börja skolan och vem är ansvarig för att se till att barnet får en hälsoundersökning?

Handboken Möta barn på flykt är gratis och finns både i tryckt form och i digitalt format att **ladda ner på unicef.se**

För ytterligare information, kontakta:

Christina Kerpner, pressansvarig UNICEF,
christina.kerpner@unicef.se